

Sáráné Lukátsy Sarolta

„Könyvtáros dolgozz jól, és beszélj róla!”

Az iskolai könyvtár menedzselésének új és hagyományos eszközei

Jó emlékezetű Vargha Balázs, a „gyermekkönyvtárak atyja” kötötte a lelkünkre ezt a követendő stratégiát úgy harminc évvel ezelőtt. Akkor még nem esett szó PR-kapcsolatokról, marketingről és menedzselésről, persze akkor még a számítógépek világa is messze volt.

Ma már nem mindegy, hogyan vélekedik rólunk a fenntartó, és hogyan a használó, nem mindegy, milyen pályázatot írunk, és kitől kuncsorgunk anyagi vagy erkölcsi támogatást. Ebben a pénz bővületében forgó világban tudni kell a helyünket, feladatunkat, s ezt tudni kell kimondani is, mások tudomására hozni.

Ezt a – nem is egyszerű – témát vitattuk meg 2007. júl. 2. és 6. között Kecskeméten, mintegy hatvan könyvtárostanár aktív részvételével.

*„Ki fenntartó, annak költség e tár,
s nem tudja, hol található itt Vörösmarty Mihály”*

Az ÁFEOSZ Kereskedelmi, Közgazdasági Szakközépiskola és Kollégium épületében kaptunk jó minőségű szállást, étkezést és különböző konferenciatermeket, így szinte ki sem kellett volna lépniünk a városközponttól kissé távolabb eső épületből, ha nem akartuk volna megismerni a várost is.

A hivatalos köszöntők után *Dr. Hámoriné Váczy Zsuzsa* (OKM) az abszolút fenntartó képviselőjében határozta meg az iskolai könyvtárak fejlesztési lehetőségeit. Hangsúlyozta, hogy az újonnan felülvizsgált NAT az uniós ajánlások alapján tartalmazza a kulcs-kompetenciákat, hogy figyelniünk kell a nemzetközi mérések eredményeit, meg kell felelnünk a munkaerő-piaci igényeknek is (két idegen nyelv, IKT ismeretek, vállalkozói ismeretek stb.). Feltárta a magyarországi viszonyok problémáit is: komoly akadályt jelent a szétaprózottság, vagyis hogyan közvetítség háromezernél is több fenntartónak a fejlesztési irányokat? (Miközben Dániában három intézményfenntartó van!)

A gyermeklétszám csökkenése újabb gondokat generál, nehéz elhelyezni, esetleg átképezni az állástalan pedagógusokat. Viszont szinte Magyarországon jut a legtöbb pedagógus egy gyerekre, és legkevésbé hatásos az oktatás. Nyilvánvalóan a fejekben is szükség van a változtatásokra, hiszen most nagyon erős a szelektív oktatás tendenciája, és nem korszerűek a pedagógiai módszerek.

Az is kiderült, hogy sok pályázat túlzottan „hasonlít” egymásra, nem mindegy, hogy mire pályázunk és hogyan, hiszen megvannak a megfelelő fejlesztési források, például a TÁMOP 180 milliárd Ft-os keretet ad. Régióként kell megfogalmazni a fejlesztési programot, elsősorban a hátrányos helyzetű településeken kell felújítani az intézményeket. Fontosnak vélte az előadó, hogy az integrált ok-

tatásban kapjon szerepet a könyvtár, legyen koordinátor és szellemi központ, segítsen az esélyegyenlőtlenség csökkentésében, a lemaradó gyermekek motiválásában, a tehetségek felkarolásában. Végül arra is felhívta a figyelmet, hogy az automatizált pályázatokon a könyvtárával együtt az iskola egészének kell részt vennie.

*„És ott a gép, az internet kora,
a tudás íze számban hol méz, hol áfonya”*

A használók oldaláról Mikulás Gábor (GM Consulting) információs és PR-tanácsadó világította meg a szolgáltatás lényegét. Tisztában kell lennünk azzal, hogy mire van szüksége a használónak, hogy mit gondol rólunk, illetve könyvtárunkról. Neki elsősorban megfelelő kapcsolatokra van szüksége, olyan kommunikációra, amelyben a szolgáltató és a befogadó közötti határok elmosódnak, ahol lehetőség van a visszacsatolásra, az olvasói vélemények megjelenésére is. Így alakulhat ki benne az a kép, hogy érdemes bemenni a könyvtárba.

Tovább szötte ezt a gondolatot Paszternák Ádám (OIK), aki szerint legfontosabb az interaktív kapcsolat, a felhasználói élmény. A könyvtárosnak mindig „béta-állapotban” kell lennie, azaz a passzív megfigyelésen túl észre kell vennie az új igényeket, mindig nyitottnak kell lennie, így lehet esélye arra, hogy a könyvtár beépüljön a köztudatba.

Steklács János (HUNRA) a Magyar Olvasástársaság céljairól és tevékenységéről tájékoztatót, mely nemcsak kongresszusok szervezéséből áll, hanem sok kiadványt is szerkeszt, pályázatokat ír ki, és minden olyan szervezettel, személlyel fölveszi a kapcsolatot, akik gyermekekkel foglalkoznak (pl. gyermekorvosok, szülők).

*„Az osztályokba menvén, a folyosó kövén,
hogy minél többen jöjjenek, ezt hirdetem én,
Ím itt a szó, de főntről e szó se hallható...”*

A második nap a gyakorlat jegyében telt: három csoportban folytak a megbeszélések, ötletek, problémafelvetések. Mindegyik csoportnál előkerültek a legégetőbb gondok a fölös példányok cseréjétől a normatívák kidolgozásáig (könyvtári órák, könyvtári és nem könyvtári órák aránya stb.), az iskola összes belső csatornájának (iskolaújság, rádió, kivetítő a zsibongóban, hirdetőtáblák, blog, honlap és iWiW) kihasználásától az ismeretterjesztő társasjátékokig, a helyi tanmenet és a könyvtári állomány összevetéséig. Fölmerült az az ötlet is, hogy jó volna könyvtárhasználati foglalkozást rendezni a kollégáknak vagy munkaközösségeknek. (Ne sértsük meg a lelküket, de amit elvárunk a gyerekektől, azt elvárhatjuk tőlük is.) A „suttogó propaganda” sem elhanyagolható tényező; ha az egyik kolléga hallja a másiktól, hogy milyen érdekes óra volt a könyvtárban, talán jobban odafigyelnek az ott folyó munkára. Az integráció és az intézmény-összevonás a leginkább akut probléma most, de a létbizonytalanság mellett is lelkesek és motiváltak voltak a kollégák.

A csoportok beszámolóit után *Bondor Erika*, a KTE elnöke foglalta össze a saját iskolájában kifejlesztett arculattervezés és kommunikáció jellemzőit. Hangsúlyozta, hogy a tudatosan megtervezett arculat egyfajta állandóságot biztosít, fontos, hogy minden kiadványon, levélpapíron, propaganda-anyagon rajta legyen a logó. (Ezt ők versenyszerűen terveztették meg a diákokkal.) Az önálló arculat megteremtésében lényeges tényező az egységességre való törekvés is, bútorzatban, berendezésben, szín- és formaharmóniában. A kreativitás is nagy szerepet játszik az imázs kialakításában, hiszen sok dolog nem a pénzen múlik, vannak 0 Ft-os megoldások is. Az sem mindegy, hogy a könyvtár közösségi tér vagy „szentély” legyen, ahol püssenni sem szabad, el kell döntenie, hogyan érzik jobban magukat a fiatalok, de a korlátokat is meg kell szabni (házirend). A kommunikációs csatornákon (blog, iWiW, honlap stb.) mindig jelenjen meg új, érdekes információ (pl. könyvajánlás), mindig mutassuk meg magunkat, partnerkapcsolataink intézményen belül és kívül is harmonikusak, korrektek legyenek.

Ugyancsak a külső-belső kapcsolatok fontosságát domborította ki *Lázárné Szanádi Csilla* (Budapest), aki elmondta, hogy a PR már a 18. században megjelent az iskolai értesítők formájában. Ott is az volt a törekvés, hogy „dolgozz jól, és mutasd meg magad”. Bizony, ez hosszú és időigényes tervezést igényel, de sikerorientálttá teszi a könyvtárost. A tantestületi értekezleteken is legyünk aktívak, mindenütt jelen kell lenni a médiában (helyi újság, rádió- és televízió interjú).

„A figyelem minden pénzt megér!” címmel tartotta izgalmas és mindenkit elgondolkasztató előadását *Ferling József* cégvezető (Ferling PR Communications Kft.), aki újságírói múltjából következően ecsetelte az információ, a hír értékét. Bebizonyította, hogy a figyelem a legfontosabb, mert amiről nem tudunk, az nincs is. A mai világban láthatóvá kell válnunk, rá kell irányítanunk a figyelmet a potenciális szövetségesekre, el kell érnünk az „érdekességekűszöbüket”. Az ún. uborkaszegzonban (júl. – aug. és dec. 15. – jan. 10.) a könyvtár, a kultúra is érdekes lehet, de úgy kell tálalni, hogy az újságíró vagy filmes is „ráharapjon”. Az információkat természetesen a számára legkényelmesebb formában (pl. drótpostán) kell elküldeni, de tudnunk kell, hogy mi vagyunk a szakértők, nem az újságíró. Fontos, hogy megmásszuk a „kommunikációs piramist”, azaz ismerjük a másik fél (szponzor) érdekeit, ajánlatot tegyünk, és ne követeljünk, bizonyosodjunk meg afelől, hogy célba ért-e a tájékoztatás, és elérte-e a kívánt hatást. Tehát el kell jutnunk a tájékoztatástól és tudatosítástól a megértésen, elfogadáson át a bizalomig és a konkrét támogatásig. Jó volna, ha a helyi sajtóban havonta lenne rólunk híradás, de egyenrangú félként kell tárgyalnunk a lehetséges szponzorral, győzzük meg arról, hogy az ő hírnevét, megbecsültségét is elősegíti a jó ügy támogatása.

Bognárné Lovász Katalin (Szombathely, BDTF) az iskolai könyvtáros szerepéről beszélt, a klasszikus menedzser-funkciókról, azaz a tervezés, szervezés, irányítás és vezetés együtteséről. Ugyanúgy aláhúzta az önmenedzselés fontosságát, mint az előtte szólók. Kifejtette, hogy a humán tőkét jobban mozgásba kell hozni, hisz a kapcsolatok szélesítésével, a vélemények ütköztetésével csak szaporodik a tudás, a bizalom és a támogatottság.

A nap zárásaként nagyon érdekes „színházi” bemutatóban volt részünk: az „Érintések” színház (amatőr együttes) igyekezett pantomimmal vagy jelzésszerű

kiszólásokkal ábrázolni konfliktusainkat, érzéseinket. A baráti találkozón terített asztalok mellett emésztthettük meg a nap súlyos mondanivalóit, kellemes cseveggel oldhattuk magán- és közéleti gondjainkat.

*„Egy-egy könyv, film címét is, szerzőjét is tudom,
Tudom, hogy mit keresnek már hétfő hajnalon...”*

A harmadik nap délelőttje a tematikus tréningek napja volt: ismét három csoportban merülhettünk a problémákba, avatott vezetők segítségével. A konfliktuskezelési tréninget *Kulcsárné dr. Papp Enikő* (Kecskemét) vezette, először ismerkedési játékkal. Ezután hatalmas, különböző színekben pompázó gombhalmazból idézhettük meg munkahelyi vagy magánéleti kapcsolatainkat. A következő játéknak a könyvtáros volt a főszereplője, akinek különböző szituációkban (unatkozó kislány, agresszív, de tudatlan olvasó, udvarias, de hivatalos adatkérés) kellett bizonyítania, mennyire fontos a személyes kontaktus, a testbeszéd, az, hogy neki minden helyzetben udvariasnak és segítőkésznek kell lennie. Az is követelmény, hogy minden kapcsolatban fel kell mérni a személyes kockázatainkat, de az empátia minden esetben elengedhetetlen.

A mentálhigiénés csoportot *Törökné Jordán Katalin* (Budapest) vezette. Itt is kiemelt szerepet kapott az önismeret, szerinte meg kell tanulnunk, hogy a másik szemével lássuk önmagunkat. Mindenkinek ott a tudatalatti (sötét) mezője, de a hibákból lehet legtöbbet tanulni. Mindenben észre kell venni a jót, és időt kell szakítani a másik fél meghallgatására.

A harmadik csoportban *Paszternák Ádám* (Budapest) ismertette az érdeklődőkkel az iskolai könyvtár 2.0 világát: megtanította őket a blog készítésre, a felhasználói felület egyes mezőinek használatára, a tartalom és az „intéző” fül létrehozására, a linkek rendezésére.

Délután a Katona József Megyei Könyvtárba látogattunk el, ahol *Ramháb Mária*, a könyvtár igazgatója tartott érdekes bevezető előadást a könyvtár építésének történetéről, az egyes részlegek funkcióinak és arculatának kialakításáról, a PR-kapcsolatok sokszínű és sokágú szerepéről. Ezután személyesen kalauzolt bennünket az impozáns térkialakítású, világszínvonalon tervezett színharmóniájú, nemes anyagból készült galériákkal és meghitt kuckókkal bőven ellátott háromszintes könyvtárban, ahol nemcsak a szőnyegek színe és a feliratok vezették a látogatókat, hanem a mindig udvarias és segítőkész kollégák is.

A főtéren meghallgattuk a városháza harangjátékát, egy épp akkor érkezett dániai fúvószenekar hangversenyét, majd betekinthettünk a városháza szecessziós kialakítású, elegáns dísztermébe. A Népi Iparművészeti Múzeumban nemcsak pogácsában, hanem hangulatos citerazenében is részünk volt.

*„És jönnek tanárok, diákok szüntelen,
bennük tudásvágy és növekvő értelem”*

Az utolsó napon legégetőbb, legsúlyosabb gondjainkról esett szó, éppen ezért a „Válságmenedzselés” címszót kapta ez a nap. Először *Rakonczás Szilvia* (Békés-

csaba) fejtette ki, milyen kínos tárgyalási helyzetek fordulnak elő a könyvtáros gyakorlatában, például ha a főnöknek kell bizonyítani, miért fontos a tervezett vetélkedő, vagy miért célszerű beilleszteni a tantervbe a könyvtárhasználati órákat. Az sem könnyebb helyzet, ha független felek között zajlik a tárgyalás, mert itt is van alkupozíció, érdekérvényesítés, de nincs döntési kényszer. Sok függ a jó előkészítéstől, az adatok összegzésétől, a törvények citálásától, sőt a megfelelő időpont megválasztásától is. Az is fontos, hogy azonosan értelmezzük a fogalmakat, és figyeljünk a tárgyaló fél érdekeire is. Legyünk türelmesek, de ne féljünk kérdezni, vegyük figyelembe az objektív szempontokat, de legyen bennünk érdekérvényesítő készség és versenyszellem.

A Megyei Pedagógiai Intézetek sanyarú sorsáról, lehetséges jövőjéről adott tájékoztatást *Gerölyné Kölkedi Éva* (Szombathely), *Regéczi Zoltánné* (Miskolc) és *Varga Zsuzsanna* (Székesfehérvár). Szombathelyen megszűnt az MPI, feladatait átvette a Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskola könyvtára, amely a valós igényekből indul ki. Tájékoztatása a gyűjteményre épül, és nagyon fontosnak tartja a pedagógusok bizalmának elnyerését. Miskolcon hol összevonták, hol különválasztották az MPI-t (éppen kilencszer költöztek). Közben szinte egyedül maradt a kollégánól a feladataival, a lépcsőfordulóban kellett megszerveznie a „nyitott könyvtárat”. Varga Zsuzsa azt hangsúlyozta, hogy az összevonásokkal széteső rendszereket, működésképtelen mega-intézményeket hoztak létre. Nem megfelelő szakemberek kerültek pozícióba, ezért látszattervékenységet folytatnak. Nézete szerint a kistérségek jobban működnek, mint a régiók, de az iskolák nem tudják kérni a szolgáltatásokat, mert nincs rá anyagi forrásuk. A megoldás: a fenntartót kell meggyőzni a könyvtár létjogosultságáról.

Természetesen az iskolák, egyúttal az iskolai könyvtárak összevonása és/vagy megszüntetése volt a legsúlyosabb probléma, ezzel foglalkozott a 2007. évi szakfelületesi vizsgálat is. *Hock Zsuzsanna*, a Fővárosi Pedagógiai Intézet vezető szaktanácsadója próbálta felvázolni a kiútkeresés lehetséges módjait, néhány érintett kollégánól részvételével (*Csernyánszky Erzsébet* – Kiskunfélegyháza, *Melykóné Tózsér Judit* – Hatvan, *Molnárné Vörösmarti Ágnes* és *Sunyovszky Anna* – Budapest). Kiderült, hogy csak műhely-beszélgetésekkel, bemutató órákkal, mérésekkel és folyamatos értékelésekkel lehet ellensúlyozni a fenntartói akaratot, legalább szinten tartani az érintett kollégák lelki egyensúlyát. Nem szabad feladni az elképzeléseket, a hivatástudatot, saját lelkiismeretünknek kell megfelelni, ha fél státusszal is, de nem fél tisztességgel. Az összevonásoknál figyelni kell az ésszerű selejtezésre, az iskolavezetésnek „súgni” kell, hogy mi a törvény elvárása. A kompetencia alapú oktatásra kell tenni a hangsúlyt, fel kell ajánlani az üres órák kitöltését könyvtári órákkal, okos ötleteket kell adni a fenntartónak, hogy ne menjenek veszendőbe a kulturális értékek, és ne sérüljön a NAT követelményrendszere sem.

Délután *Balogh Mihály* vezető szakfelületesi foglalta össze a 2006. évi szakfelületesi vizsgálatok általános tapasztalatait: a 2004-ben megvizsgált 100 iskola után 2006-ban már csak 70 intézmény vizsgálatára került sor. A minisztérium jóváhagyott szempontrendszere szerint olyan – különböző fenntartók (önkormányzatok, egyházak, alapítványok stb.) által működtetett – intézményeket vizsgáltak, ahol főfoglalkozású könyvtáros dolgozott. Ez biztosította, hogy általában a

szakmai képzettség megfelelő volt, mégis alapvető hiányosságokra mutatott rá a felmérés. Az iskolák többségében tizenöt éve nem volt állomány-ellenőrzés, és tizennégy különböző programmal kezdték el a számítógépes feltárást. Sok helyen nem véleményezte szakértő a gyűjtőköri szabályzatot (pedig ezt rendelet írja elő), és szinte sehol nem szerepel a könyvtári funkció az Alapító Okiratban. A nyitva tartás általában jónak mondható, a szabadpolc-rendszer szinte teljes, de a könyvtárak állománya főként a hagyományos (nyomtatott) dokumentumokból áll össze.

Az előadás utáni kerekasztal-beszélgetés résztvevői az előadón kívül a vizsgálatot végző szakértők (*Bondor Erika, Dán Krisztina, Hock Zsuzsanna, Melykóné T. Judit, Sáráné Lukátsy Sarolta, Tóth Józsefné és Tóth Viktória*) voltak, akik tovább súlyosbították a válságcsomagot. Mindenki tudott jól működő, gazdag állományú, esetleg a közelmúltban új bútorzatot kapott könyvtárról, amelyet most megszüntetnek vagy beolvasztanak tankönyv raktárként vegetáló, alig működő könyvtárakba, és mindenki azt észlelte, hogy a fenntartók egy tollvonással megszüntetnek könyvtárosi státuszokat, ugyanakkor a könyvtárak fejlesztésére alig terveznek összeget. Láttunk néhány filmbejátszást is szépen működő könyvtárakról (ezeket gyerekek készítették nagy lelkesedéssel), de itt is érzékelhető volt az egyértelmű törekvés a gazdasági megszorításra.

Az utolsó programponthoz a könyvtárostánárok képzése, továbbképzése került terítékre, itt a különböző főiskolák képviselői (*Barki Katalin, Bognárné Lovász Katalin, Dán Krisztina, Varga Katalin, Vass Csaba és Vörös Klára*) vázolták fel saját gyakorlatukat. Rátapintottak a legsúlyosabb gondra, tudniillik hogy a bolognai folyamat hatásaként jelenleg nincs MA-szinten könyvtárostánári képzés. Szombathelyen ugyan van könyvtáros szakirány, de nincs pedagógus szakkal kapcsolva. Az ELTE PPK TATOK kidolgozta a könyvtár-pedagógus szakirányt a pedagógus szakvizsgás képzés keretében (360 órás, négy féléves képzés, 90 órás könyvtár-metodika szakmai gyakorlattal, hospitálással). Pécsen még nincs akkreditált könyvtár szak, csak befogadó (informatikus és média szak). Kaposvárott megtorpedózták a közkönyvtári szakirány mellett az iskolai könyvtári szakirányt, pedig itt tanítóképzés folyik. Mindannyian hangsúlyozták, hogy szükséges lenne a főiskolák között a tantervek egységesítése, mert így közös célokért közösen tudnának fellépni. Olyan ötlet is fölmerült, hogy szorgalmazni kellene az iskolai könyvtárügy feldolgozását, ilyen témákat kéne adni a hallgatók szakdolgozataihoz, sőt ezeket valamilyen formában díjazni is lehetne. Ezt a javaslatot a KTE is támogatta.

Súlyos gondokkal terhesen, de ötletekkel feltöltve hagytuk el Kecskemétet, ahol a briliáns szervezésnek és a kedves fogadtatásnak köszönhetően nagyon jól éreztük magunkat. Köszönet érte!

Csernyánszky Zsóka ihletett Radnóti-adaptációjával zárom beszámolómat, hiszen a fejezetcímekben is tőle idéztem:

*„Világít bennük, sötét zugokba bújva,
míg jelt nem hagy lelkükben újból a tudás szomja,
S fojtott szavunkra majdan friss szóval ők felelnek:
Ne kösd gúzsba szárnyait az értelemnek!”*